КРЪГЛА МАСА С МЕЖДУНАРОДНО УЧАСТИЕ

ТЪРГОВИЯТА – НАУЧНО ЗНАНИЕ И БИЗНЕС РЕАЛНОСТ

Сборник с доклади

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „ЦЕНОВ" СВИЩОВ

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

доц. д-р Теодора Филипова
доц. д-р Петранка Мидова
доц. д-р Симеонка Петрова
доц. д-р Венцислав Перков
гл. ас. д-р Зоя Иванова
гл. ас. д-р Иван Маринов
докт. Никола Илчев

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Доц. д-р Светослав Илийчовски

Членове:
проф. д-р Анета Денева
проф. д-р Теодора Димитрова
проф. д-р Атанас Атанасов
доц. д-р Теодора Филипова
доц. д-р Петранка Мидова
доц. д-р Симеонка Петрова
доц. д-р Венцислав Перков

ISBN 978-954-23-2005-0

СЪДЪРЖАНИЕ

Катедра „Търговски бизнес“: 30 години обучение, академична мисия и проекции на бъдещето
Доц. д-р Теодора Филипова 5

Пленарни доклади

Новата „реалност“ в търговския бизнес
Проф. д-р Данчо Данчев 32

Омниканалното асортиментно планиране и потребителското поведение
Доц. д-р Симеонка Петрова 42

Някои моменти от развитието на корпоративната социална отговорност
Доц. д-р Иванка Николова 52

Тематично направление: Предприемачество и мениджмънт на ресурсите в търговията

Перспективы производства безопасных продуктов питания в условиях организационно-экономической модернизации предприятий пищевой промышленности Украины
Проф. Наталья Валинкевич, д.э.н. 60

Бранд мениджмънт на търговците на дребно
Доц. д-р Виолета Гълъбова 66

Търговски мениджмънт и аспекти на личността
Доц. д-р Явор Янкулов..... 73

Проблемы и перспективы развития коммерческой деятельности торговых предприятий в Украине
Доц. Ангелина Сотник, к.э.н. 81

Офшорните зони като алтернатива за алокация на капитала
Доц. д-р Донка Желязкова 87
Доц. д-р Михал Стоянов

Текстилната индустрия в България – състояние и перспективи
Доц. д-р Сергей Найденов 93
Докторант Калин Киряков

Дефиниране целите на сектор пчеларство от област Русе
Доц. д-р Любомир Любенов..... 99

Антикризисното управление в процеса на глобалната промяна
Доц. д-р Ирена Емилова 107

Иновации и иновационен процес в търговския бизнес
Доц. д-р Анатолий Асенов 112

Елементи и същност на организацията и организации от публичния сектор
Доц. д-р Христо Сирашки 120

HRM системите в търговските предприятия – ключът за успешно управление
Гл. ас. д-р Зоя Иванова..... 128

Глобален недостиг в търговията с графични карти – фактори и тенденции
Гл. ас. д-р Иван Маринов..... 136

Управленски аспекти на търговията в новата дигитална реалност
Гл. ас. д-р Станислава Стоянова..... 144

Въздействие от употребата на пестициди в селското стопанство
Гл. ас. д-р Илияна Кръстева 152

Култура и мениджмънт на ресурсите при търговията с луксозни стоки
Гл. ас. д-р Иво Велинов 159

Предизвикателства пред виртуалното управление на търговския екип
Ас. д-р Надежда Стефанова..... 168

Основные направления развития перспективы „клиенты“ для потребностей стоимостно-ориентированного управления клиентским капиталом
Татьяна Завалий..... 176

Модели на ситуационно лидерство
Синан Пехливанов..... 181

Тематично направление: Иновации и дигитализация в търговията

Cooperation of Business and Science in the Frames of Technology Parks: Cases of Cee Countries
Prof., DSc. Ihor Lishchynskyy 186
Prof., DSc. Mariia Lyzun

Substantiation of Prospects for Trade Development in the Post-Pandemic Period
Doctor of Economic Sciences, Professor, Maryna Baldzhy 195
PhD in Economics, Victoria Odnolko

Start-up проекты в ритейле
Доц. Светлана Бирюченко, к.э.н. 202

Иновации и дигитализация в сектора на търговията
Доц. д-р Искра Пантелеева..... 206

Роля и влияние на изкуствения интелект върху търговията на дребно
Доц. д-р Надежда Димова 214

Завладени от интернет-на-нещата
Доц. д-р Михал Стоянов 220
Гл. ас. д-р Десислава Гроздева

Форми на проявление на дигитализацията на електроенергетиката – икономически аспекти
Доц. д-р Цветелина Ганкова - Иванова 229

Дигитални решения за реализация на земеделска продукция
Доц. д-р Марина Николова 237

„Системните молове“ и дигиталната революция
Доц. д-р Цветнен Цветков 247

Сравнителен анализ на електронната търговия в Европейския съюз
Доц. д-р Маргарита Шопова 251
Гл. ас. д-р Евгени Овчинников

За продоволствието и продоволствената сигурност – от научното знание до бизнес реалността
Доц. д-р Виолета Блажева 259

Изследване на потенциала за развитие на иновативни форми туризъм в България
Доц. д-р Любка Илиева 265
Сиана Спасова

Управление на складовете – процеси, предизвикателства, практики
Гл. ас. д-р Марияна Кътева 272

Марковата активност – индикатор за иновации
Гл. ас. д-р Венцислава Николова-Минкова 279

Пост-кризисното състояние и проблеми на хотелиерския бизнес в България
Гл. ас. д-р Любомира Тодорова 287

Блокчейн в агробизнеса
Гл. ас. д-р Радка Ненова 293

Дигитални решения в туристическия бизнес
Гл. ас д-р Павлин Павлов 301

Тематично направление:
Моделиране и инвестиционни проекти в търговията

Проектный подход как инструмент реализации политики управлении торгово-обменными операциями
Доц. Мария Плотникова, к.э.н. 306
Доц. Оксана Присяжнюк, к.э.н.

Различни възможности за прогнозиране и планиране на застрахователната дейност
Проф. д-р Росен Тодоров 310

Възможности за определяне на ликвидационната стойност
Доц. д-р Светослав Илийчовски 319

Въздействие на преките чуждестранни инвестиции върху вземанията по лизингови договори – нов бизнес в търговията
Доц. д-р Венцислав Перков 327

Преките чуждестранни инвестиции в икономическите сектори на страната
Доц. д-р Добрин Ганчев 335
Доц. дмн Милена Рачева

Организиране на мърчандайзинговите стокови запаси посредством Economic Order Quantity Model – EOQ
Хон. ас. д-р Светла Атанасова 342

A Model for Internet Payment Systems: Qualitative Risk Assessment
PhD Student Valeriu Cernei 351

Производство и търговия с етерични масла – традиция, бъдеще и здраве
Мая Алексиева 358

Тематично направление: Пазарни проучвания и конкурентоспособност в търговията

Increasing the Competitiveness of Ukrainian and Bulgarian Food Industry Enterprises
Doctor of Economic Sciences, Professor, Maryna Baldzhy 367
Graduate student, Aleksandra Nosachenko

The Trade Sector's Response to the Crisis Caused by the Covid 19 Pandemic
Professor Sreten Ćuzović, PhD 375
Associate Professor Svetlana Sokolov Mladenović, PhD
Đorđe Ćuzović, PhD

Конвергенция между омниканалния ритейлинг, маркетинг и логистика
Доц. д-р Виолета Димитрова 385

Състояние и тенденции на пазара на месо в България
Доц. д-р Петранка Мидова 393

Тенденции в заявителската активност и регистрирането на марки със закрила в България за периода от март 2019 г. до март 2021 г.
Гл. ас. д-р Мариела Димитрова 400

Фрагменти от търговията с хранителни добавки и Covid-19
Гл. ас. д-р Борислав Атанасов 407

Приложение на комуникационни инструменти в хипермаркети „Зора“
Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева 413

Регионални аспекти и проблеми на търговията със селскостопанска продукция
д-р Валери Велковски 422

Инвестиционна активност и търговски възможности пред общините от поречието на река Дунав
Гл. ас. д-р Милен Динков 432

Анализ на улова на калкан (Psetta Maxima) в Черно море
Гл. ас. д-р Георги Русенов 439
Доц. д-р Ангелина Иванова
Гл. ас. д-р Мария Янкова
Ас. д-р Василка Кръстева

Здравният туризъм – елемент на продуктовия портфейл на дестинация България
Д-р Кристина Георгиева 443

Проблеми и възможности пред развитието на интермодалния транспорт в България
Докторант Елена Вълчева..... 451

Ценообразуването като конкурентно предимство
Докторант Илияна Дикова..... 459

Дали бъдещето е тук с иновативните 5G технологии в търговията с услуги?
Милан Чернев 466

Футуристичните доставки като конкурентно предимство на WALMART
Милчо Милчев..... 474

Социално-икономическото присъствие на „Загорка“ ад на пазара
Деница Стоянова 480

Тематично направление: Ефективност и социална отговорност в търговията

Съвременни тенденции и предизвикателства в развитието на кооперативната търговия в България
Доц. д-р Бисер Петков..... 489

Кратки бележки по историята за началото на застраховането в България
Проф. д-р Росен Тодоров..... 496

Sustainability Logistics Infrastructure: Conceptual Considerations and Possible Application
Docent, Candidate of Economic Sciences, Alexander Tanichev..... 501

Съвременни аспекти на търговията с пощенски услуги в България
Доц. д-р Теодора Филипова 512

Съвременните потребители, потребителският активизъм и гражданското общество
Гл. ас. д-р Виолета Петева 520

Сдруженията за защита на потребителите – взаимодействия и ползи
Гл. ас. д-р Миглена Душкова 528

Оценка на рентабилността в търговията
Гл. ас. д-р Николинка Игнатова 536

Организационно развитие чрез социално-отговорно поведение
Гл. ас. д-р Десислава Алексиева 544

Липсата на контрол – предпоставка за фалит на търговска верига (по примера на „Пикадили“ ЕАД)
Д-р Цветан Димов 549

Възможности за оценяване ефективността на дистрибуционните канали
Докторант Велизар Йорданов 557

Тематично направление: Стопанска отчетност и финансиране в търговията

Направления формирования учетного обеспечения системы управления земельными ресурсами
Проф. Татьяна Остапчук, д.э.н. 565

Проблеми при счетоводното отчитане на ДДС при продажбата на стоки в условията на Covid 19
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова 570

Изследване влиянието от прилагането на МСФО 15 приходи от договори с клиенти върху дейността на търговските предприятия
Доц. д-р Иван Андреев 576

Структура на продажбите на дребно – състояние и тенденции
Доц. д-р Красимира Славева 582

Изисквания към документирането на търговските сделки
Доц. д-р Славена Стоянова 589

Приложни аспекти на финансовия контрол при стопанската отчетност
Гл. ас. д-р Надежда Цветкова 597

ВЪЗДЕЙСТВИЕ ОТ УПОТРЕБАТА НА ПЕСТИЦИДИ В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО

Гл. ас. д-р Илияна Кръстева
СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

Резюме: *Употребата на препарати за растителна защита играе важна роля в селското стопанство, като поддържа растенията здрави и предотвратява тяхното унищожаване от болести, плевели и вредители. Въпреки това, неправилното им прилагане е главната причина за наличието на пестицидни остатъци в хранителните продукти и може да доведе до множество опасности и редица рискове за здравето на хората и на околната среда, от една страна чрез попадането им в почвата и водите, а от друга в храните и във фуражите на селскостопанските животни.*

Ключови думи: *вредители, пестициди, пестициден отпечатък, продукти за растителна защита, околна среда.*

JEL: *Q56; Q57.*

IMPACTS OF PESTICIDE USE IN AGRICULTURE

Head Assist. Prof. Iliyana Krasteva, PhD
D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov

Abstract: *The use of plant protection products plays an important role in agriculture, keeping plants healthy and preventing their destruction by diseases, weeds and pests. However, their improper application is the main reason for the presence of pesticide residues in food and can lead to many dangers and a number of risks to human health and the environment, on the one hand by getting them into the soil and water, and on the other in food and feed for farm animals.*

Key words: *pests, pesticides, pesticide footprint, plant protection products, environment.*

JEL: *Q56; Q57.*

Употребата на пестициди има особено голямо значение в съвременната земеделска практика. Все известен факт е, че приложението им в отглеждането на културите води, както до подобряване на качеството, така и до увеличаване количеството на добивите. Според FAO (Организацията по прехрана и земеделие) и WHO (Световната здравна организация), под термина „пестицид“ се разбира субстанция, която се прилага за третиране на различни неприятели по растенията – болести, плевели и вредители, включващи предпазване, унищожаване, привличане, отблъскване и контрол (Цолова & Богоева, стр. 2). Пестицидите са също и регулатори на растежа на растенията, дефолианти и десиканти (за обезлистяване и унищожаване на храсти и дървета).

Продуктите за растителна защита (ПРЗ) са пестициди, които земеделските стопани прилагат за опазване на земеделските култури срещу вредни организми, вредители и болести. Те могат да се отразят на качеството на водите и почвите, биологичното разнообразие и екосистемите и могат да се натрупат под формата на остатъчни вещества в храните. ПРЗ включват инсектициди, фунгициди и хербициди (Устойчиво използване на продукти за растителна защита – налице е ограничен напредък при измерването и намаляването на рисковете. Специален доклад, 2020, стр. 4-7).

Налице са редица ползи от употребата на пестициди в земеделието. Очевиден е ефектът от директното приложение на пестициди, които унищожават вредните насекоми върху растенията. Около 40% от земеделската продукция се увреждa, поради влиянието на редица болести, плевели и вредители по растенията. В резултат от употребата на пестициди добивите от земеделските култури бележат голямо увеличаване, при което се намаляват икономическите загуби в стопанството (Богоева, 2020, стр. 3).

Могат да се посочат редица ***предимства*** *от употребата на пестициди в селското стопанство, а именно* (https://www.abcbg.net/)*:*

- ✓ Намаляване на размножаването на неприятелите.
- ✓ Бързо действие на продуктите за растителна защита.
- ✓ Унищожаване на вредителите за кратък период от време.
- ✓ Лесно приложими – наличие на високопродуктивна техника.
- ✓ Налична широка мрежа от доставчици.
- ✓ Комбиниран спектър на действие.

Съществуват и някои ***недостатъци*** *от прилагането на пестицидите, изразяващи се в следното:*

- ➢ Токсичност на някои продукти към полезни видове.
- ➢ Нарушаване на биологичното равновесие в агроценозите в полза на вредните видове.
- ➢ Замърсяване на околната среда – почва, вода и въздух.
- ➢ Появяване на устойчивост на вредителите към определено активно вещество.
- ➢ Дълъг период на разпадане и натрупване на остатъчни количества в почвата.

Пестицидите трябва да бъдат използвани безопасно и ефективно, защото, ако не се прилагат правилно могат да окажат вредно въздействие върху околната среда, като замърсяват почвата, повърхностните и подземните води и в крайна сметка, да унищожат биологичното разнообразие. Те не унищожават само вредителите, но увреждат и заобикалящата ни екосистема и другите живи организми, които са необходими за поддържането на екологичното равновесие, като насекоми, птици, риби, различни видове водни и сухоземни животни и растения.

В стремежа си към получаване на повече продукция, понякога производителите провеждат растително-защитни мероприятия, които са

несъвместими с указанията в Добрите земеделски практики, относно определените дози и сроковете на третиране. Употребата на неразрешени препарати за растителна защита, навлезли, чрез нелегален внос също представляват сериозен риск от опасни субстанции в околната среда, съответно в храните и фуражите на животните.

Прекомерната употреба на пестициди и увеличаване на производството на храни може да доведе до сериозни екологични проблеми, които могат да бъдат разделени в две групи (Богоева, Пестициди – ползи и опасности, МЗХГ, Център за оценка на риска по хранителната верига, 2020, стр. 6):

- Болести на екотопите – ерозия, загуба на почвено плодородие, изчерпване на запасите от хранителни вещества, засоляване и замърсяване на водните системи.
- Болести на биоценозата – загуба на култури, на диви растения и животински генетични ресурси, елиминиране на естествени врагове, възстановяване на вредители и генетичната им устойчивост към пестициди, химическо замърсяване и унищожаване на естествени механизми за контрол.

Пестицидите могат да окажат влияние и върху човешкото здраве. Голяма част от потребителите на продукти за растителна защита пренебрегват факта, че пестицидите са отрови и техният предпазен ефект спрямо културите се дължи на високата им токсичност към вредителите. Неправилната употреба е главната причина за пестицидни остатъци в хранителните продукти, което застрашава здравето на потребителите. Според Световната здравна организация, в развиващите се страни всяка година се регистрират около 3 000 000 случаи на отравяне с пестициди и 220 000 смъртни случаи. Ефектите от пестицидите върху човешкото здраве са силно вариращи, в зависимост от необходимото време за въздействие. Те могат да се проявят след няколко дни и тяхното въздействие е директно, или може да отнеме месеци или години за да се прояви, и те се наричат хронични или дълготрайни ефекти. Незабавният ефект включва главоболие, възпаление на очите и кожата, кожен сърбеж, поява на обриви и мехури по кожата, замъглено зрение и др., а за продължителен период от време може да причини множество последствия, като редица неврологични здравни ефекти, загуба на координация, памет и намалена способност за виждане; увреждане на имунната система, поява на астма и алергии (Богоева, Ефект на пестицидите върху околната среда, МЗХГ, Център за оценка на риска по хранителната верига, 2020, стр. 5-6).

Най-опасно въздействие и последици пестицидите имат върху детския организъм. Увреждания при тях са различни от тези при напълно развития възрастен организъм. Потребителите сами могат да намалят вредното влияние от консумирането на пестицидни остатъци в хранителните продукти, като добре измиват или дори като накисват плодовете и зеленчуците,

отстраняват обелките и корите, тъй като там най-много се съдържат пестицидни субстанции (Богоева, Пестицидите и тяхният увреждащ ефект върху човешкото здраве, 2014, стр. 22).

Взаимодействието между отрицателните ефекти и ползите е комплексно и не винаги може да бъде оценено. През последните години земеделските стопани са постигнали значителен напредък в производството на земеделски продукти, чрез използването на пестициди. Те са направили това, главно за да предотвратят или намалят загубите в селското стопанство, поради активността на вредителите, което е довело до подобряване на добивите.

По данни от официалната статистика на Евростат е представен анализ на пестицидните отпечатъци на четири страни-членки – България, Гърция, Франция и Полша, като са използвани два показателя за пестициден отпечатък – на единица използвана земеделска площ (кг/ИЗП) и на единица произведена брутна продукция (кг/БП). За изчисляването му е направено еквивалентно приравняване на активните вещества от ПРЗ, чрез използването на стойностен еквивалент.

За периода 2012–2017 г. нивата на пестициден отпечатък за всички посочени страни нарастват (Фигура 1.).

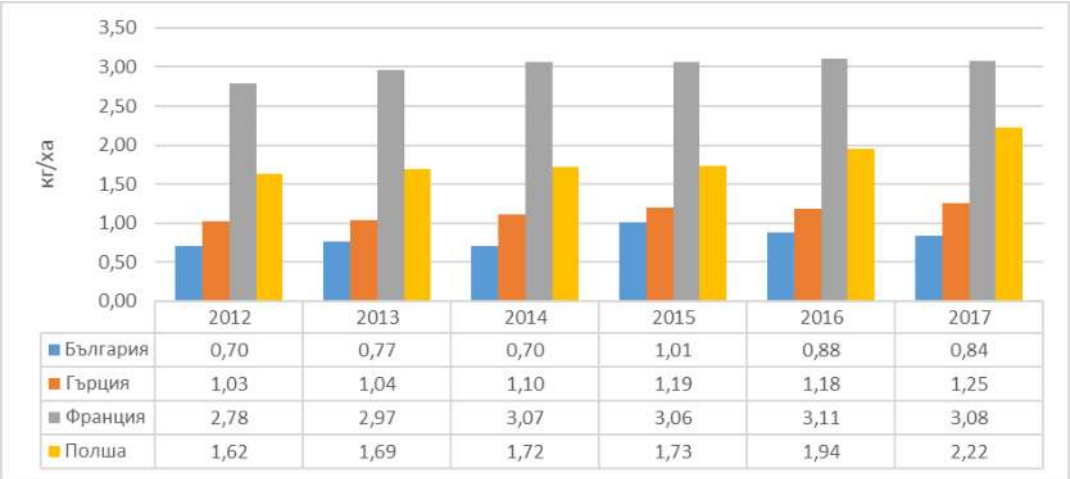

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
България	0,70	0,77	0,70	1,01	0,88	0,84
Гърция	1,03	1,04	1,10	1,19	1,18	1,25
Франция	2,78	2,97	3,07	3,06	3,11	3,08
Полша	1,62	1,69	1,72	1,73	1,94	2,22

Фигура 1. Общ пестициден отпечатък за България и избрани страни, измерен като кг/ха ИЗП
Източник: Евростат

През 2012 г. България използва 0,70 кг/ха ПРЗ, което я поставя сред страните с най-малко закупено количество в ЕС-28, като тази тенденция се запазва и през 2017 г., като увеличението е незначително. Най-високо ниво на пестицидния отпечатък за България се наблюдава през 2015 г., когато той достига 1 кг/ха.

Като цяло може да се обобщи, че темпът на увеличение е около средния за другите страни, което показва, че страната остава в зоната на ниско

използване на химически средства за защита. От гледна точка на производството и на риска от отлагане на тези химически вещества в земеделската продукция, България се нарежда сред страните с най-ниски предпоставки за това. Малкият пестициден отпечатък, сравнен на ниво ЕС-28 и между различните страни членки, дава основание да се твърди, че българското земеделие по-скоро „наваксва“ в използването на препарати за растителна защита (Анализ на състоянието на селското стопанство и хранително-вкусовата промишленост, Институт по аграрна икономика, 2020, стр. 400-403).

Вторият показател за характеризиране на пестициден отпечатък е според брутната продукция. Той показва количеството на продадените ПРЗ (кг), съотнесени към изходящия резултат – брутна продукция (млн. евро), или какво количество ПРЗ е използвано за получаването на 1-ца БП. На фигура 2 се вижда, че през 2012 г. за производството на 1-ца БП са били необходими около 1 400 кг, като през 2017 г. това количество нараства несъществено на около 1 500 кг/1-ца БП.

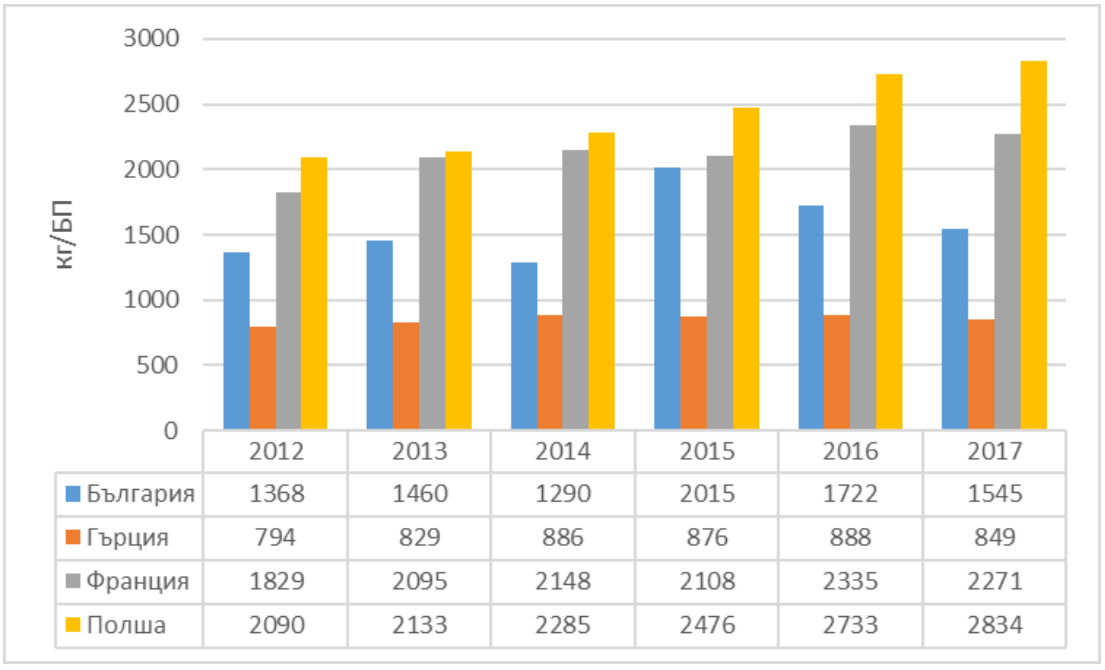

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
България	1368	1460	1290	2015	1722	1545
Гърция	794	829	886	876	888	849
Франция	1829	2095	2148	2108	2335	2271
Полша	2090	2133	2285	2476	2733	2834

Фигура 2. Общ пестициден отпечатък за България и избрани страни, измерен като кг/БП

Източник: Евростат и МЗХГ

По-драстично увеличение се наблюдава през 2015 г., когато необходимите килограми за производството на 1-ца брутна продукция са най-високи за посочения период – около 2000. Това се забелязва и при изчислението на пестицидния отпечатък измерен чрез ИЗП (кг/ха). Продажбите на препарати за растителна защита се влияят от множество фактори, включително метеорологични условия, видове култури, рентабилност на стопанствата, запаси от дистрибутори и селскостопански политики.

Друг аспект при употребата на ПРЗ е по отношение тяхното влияние върху пчелните популации. Липсата на надеждна система за оповестяване на пчеларите за пръскания може да доведе до нежелани последици, както по отношение на наличие на ПРЗ като остатъчни вещества в крайните продукти от пчеларството, така и върху здравето на пчелните семейства.

По данни на МЗХГ за периода 2012–2020 г. е показан общият брой на пчелните семейства, както и броят на унищожените (Фигура 3.). Видно е, че тенденцията е към увеличаване на пчелните семейства от 2015 г. насам след период на намаляване на общия им брой. За посочения период процентът на унищожените пчелни семейства спрямо общия брой варира незначително между 7%-13%. Като дял от общия брой пчелни семейства, тези, които са унищожени следствие на отравяне съставлява между 1%-3%.

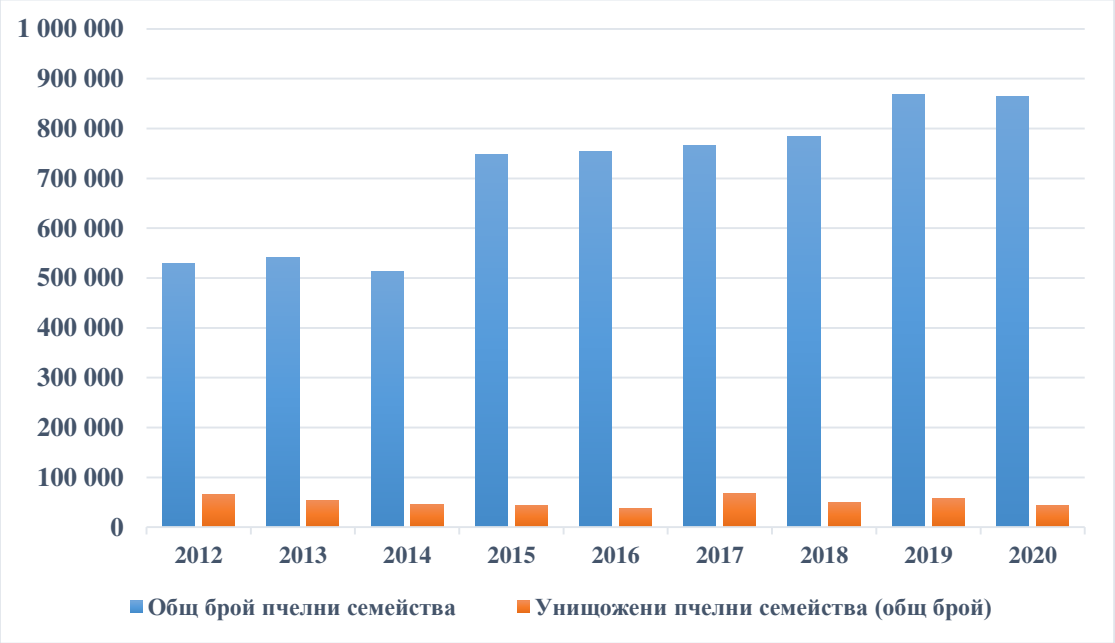

Фигура 3. Общ брой на пчелните семейства, в това число общ брой на унищожените по години

Източник: Агростатистика, МЗХГ

На следващата фигура 4 е представена тенденцията за намаляване на общия брой на унищожени пчелни семейства за периода 2012–2020 г. Като дял от общия брой унищожени пчелни семейства, тези, унищожени следствие на отравяне бележат ръст през последните няколко години (от 2015 г. насам).

От направеното изложение в ***заключение*** можем да обобщим, че макар и под средните европейски равнища, нивото на използвани препарати за растителна защита в селското стопанство показват тенденция към нарастване през последните години. Негативните последствия от приложението на пестицидите се дължат преди всичко на тяхната неправилна употреба – неспазването на карантинните срокове и препоръчаните дози, което води до

натрупването им в околната среда и хранителните продукти. Ако пестицидите се прилагат в подходящи количества и се използват само, когато наистина е необходимо, рискът от тях може да бъде минимизиран. За това, прилагането на продуктите за растителна защита трябва да става в разумни граници, при спазване на всички определени срокове и агротехнически мероприятия.

Фигура 4. Тенденция в общия брой на унищожените пчелни семейства и дози следствие на отравяне по години
Източник: Агростатистика, МЗХГ

Литература

1. Богоева, И. (2014). Пестицидите и тяхният увреждащ ефект върху човешкото здраве. *Български медицински журнал VIII, № 2*.
2. Богоева, И. (2020). Ефект на пестицидите върху околната среда, МЗХГ, Център за оценка на риска по хранителната верига.
3. Богоева, И. (2020). Пестициди – ползи и опасности, МЗХГ, Център за оценка на риска по хранителната верига.
4. Устойчиво използване на продукти за растителна защита – налице е ограничен напредък при измерването и намаляването на рисковете. Специален доклад. (2020).
5. Цолова, Е., & Богоева, И. (н.д.). Пестицидите в съвременното земеделие. Рискове и алтернативни подходи. Научно становище. Институт по земеделие, Кюстендил, Център за оценка на риска, БАБХ.
6. Анализ на състоянието на селското стопанство и хранително-вкусовата промишленост, Институт по аграрна икономика. (2020). София.
7. https://www.abcbg.net/.